

Päiväkirjamerkintöjä Bayreuthista

Teksti: Robert Storm

Jännitin ensimmäistä matkaani Bayreuthiin. Näin useita Bayreuth-unia. Yhdessä olin menossa katsomaan Parsifalia. Festspielhausin katsomo oli sekava, täynnä aitoita, joista suuri osa oli suunnattu näyttämöltä pois päin. Huomasin, että joku ajoi minua takaa. Juoksin ulos Festspielhausista. Tulin vessan luokse ja menin sinne piiloon. Siellä oli ovi, joka johti toiseen vessaan. Siellä oli taas samanlainen ovi. Menin vessasta toiseen. Lopulta päädyin ulos rautatieaseman luokse. Mietin, miten pääsisin takaisin Festspielhausiin.

Toisessa unessa olin katsomassa *Nürnbergin mestarilaulajia*. Vierustoverini alkoi puhua minulle melko kovaäänisesti. Yritin saada häntä lopettamaan, mutta hän jatkoi silti. Esitys keskeytettiin ja joku tuli pitämään puhuttelua meille häiriköille.

To 14.8.2008

Oikeasti lähdin Bayreuthiin 14.8. Ensimmäisen matkustimme bussilla Turusta Helsinki-Vantaan lentokentälle. Sieltä jatkoimme lentokoneella Frankfurtiin, missä Nürnbergin juna meni meidän nenämme edestä. Seuraava meni tunnin kuluttua, joten ehdin ostaa asemalta kravatin, jollaisen olin unohtanut ottaa mukaan. Nürnbergissä oli taas tunnin verran odotusaikaa. Kun nousin Bayreuthiin menevään junaan, tajusin unohtaneeni takkini asemalle. Aikaa lähtöön oli joitakin minuutteja, joten lähdin juosten hakemaan sitä. Kun tulin takaisin, en muistanut, miltä raiteelta juna lähtee. Yritin soittaa matkakumppanilleni, mutta numeron edestä oli unohtunut Suomen suuntanumero, ja joku vastasi minulle saksaksi. Juoksin asemalaiturilta toiselle. Pääsin junaan juuri ennen kuin se lähti. Tämän jälkeen oloni oli kauhea sekä fyysisesti että henkisesti.

Nähdessäni Bayreuthin olin vähän pettynyt. Olin odottanut sen olevan idyllisempi pikkukaupunki. Kävin syömässä bratwurstia, minkä jälkeen lähdin hotellilleni. Kävellessä sinne toivoin, että olisin varannut huoneen lähempänä keskustaa olevasta hotellista. Kun saavuin perille, henkilökunta ei löytänyt varaustani. Tässä vaiheessa alkoi tuntua siltä, että koko matka menee varmasti täysin pieleen. Henkilökunta oli kuitenkin ystävällistä ja lopulta varaukseniikin löytyi.

Pe 15.8.2008

Satoi. Lähdin silti kävelemään vanhaan kaupunkiin, joka näytti kauniilta, vaikka vanhojen rakennusten keskellä on myös uudempiä laatikkoja. Päädyin kirjakauppaan, jossa Isolden esittäjä **Irene Theorin** alkoi

Kuva: Matti Luukkainen

Hakemassa nimikirjoitusta Brangänen ja Frickan rooleja laulavalta Michelle Breediltä.

juuri jakaa nimikirjoituksia. Sain nimikirjoitukset myös **Peter Schneiderilta** (*Tristanin* kapellimestari), **Robert Dean Smitthiltä** (Tristan) ja **Jukka Rasilaiselta** (Kurwenal). Varmistin Rasilaiselta, että hän on tulossa maanantaina Wagner-seuran illanviettoon. Smithiltä puolestaan kysyin, että eikö viime vuonna hänen ollutkin alun perin tarkoitus laulaa Bayreuthissa Stolzingin rooli **Katharina Wagnerin** *Mestarilaulajat*-ohjauksessa. "Yes, I was supposed to but it just didn't work out", hän vastasi.

Kun puolitoista tuntia ennen esityksen alkua kävin hotellissa, näin jo bussipysäkillä ihmisiä, jotka olivat lähdössä Festspielhausille. Vaikka aikaa oli näin paljon, aloin pelätä, etten ehtisi ajoissa. Käväisin vain nopeasti huoneessani vaihtamassa vaatteet ja lähdin ulos. Tajusin unohtaneeni jotain. Juoksin takaisin huoneeseeni kolmanteen kerrokseen. Takaisin ulos. Tajusin taas unohtaneeni jotain. Juoksin takaisin. Juoksin vielä kolmannenkin kerran huoneeseeni ennen kuin pääsin lähtemään. Aioin ensin kävellä. Ensikertalaisena mietin kuitenkin sitä mahdollisuutta, että vahingossa päätyisinkin jonnekin aivan väärälle puolelle kaupunkia, joten menin bussilla.

Sisällä Festspielhausissa minulle tuli vähän sellainen olo, että "tässäkö tämä nyt sitten on". Lava näytti melko kapealta. Tuolit eivät olleet erityisen mukavat, erityisesti selkänöjy painoi selkään ikävästi. Sitten oli tietysti se kuuluisa orkesterilippa. *Nürnbergin* mestarilaulajien alkusoiton aikana mietin, liittyisinkö niiden joukkoon, jotka ovat toivoneet lipan poistamista. Mielestäni nimittäin alkusoitto ei soinut tarpeeksi kovaa, vaikka kuulostikin siltä, että orkesteri soitti täysillä. Myöhemmin en kuitenkaan enää kaivannut lisää äänenvoimak-

kuutta, varsinkaan kun solistit ja kuoro tulivat mukaan.

Istuin katsomon etuosassa ja vasemmassa reunassa, enkä nähnyt *Nürnbergin* mestarilaulajien alun tapahtumia oikeastaan ollenkaan. Muutenkin alku tuntui minusta vähän tylsältä. Olin jo etukäteen kuullut, että koko tarina pannaan Katharina Wagnerin ohjauksessa päälaelleen. Suhtauduin tähän epäilyksellä, mutta kiinnostuneesti. Pian ohjaus alkoi tuntua minusta hauskalta. Pidän erityisesti Walter von Stolzingin hahmosta, joka on aluksi itseään radikaaliksi taiteilijaksi luuleva töhriä (Katharina Wagnerin omakuva?), mutta joka lopussa ryhtyy limaiseksi koko kansan viihdyttäjäksi. **Klaus Florian Vogt** sopi tällaiseen rooliin täydellisesti. Hänen äänensä on lyrisempi kuin mihin tässä roolissa on tavallisesti totuttu, mutta ääni on silti erittäin kuuluva. Rooiin alun perin suunniteltu Robert Dean Smith saattaa olla äänellisesti tyypillisempi Stolzing ja ehkä parempi laulajakin, mutta tähän ohjaukseen minun on vaikea häntä kuvitella.

Vogt ja Beckmesseriä esittänyt **Michael Volle** saivat äänekäimmät aplodit. Sachsin esiintyneelle **Franz Hawlatalle** joku huusi jatkuvaa buu-buu-buuta. Hänellä oli jonkin verran äänellisiä ongelmia, mutta minusta tällainen oli silti kohtuutonta. Ylipäättään lehdistössä oli mielestäni haukuttu liikaa sekä **Sebastian Weigen**in johtamaa musiikkia että Katharina Wagnerin ohjausta. Toki näyttämötoteutuksessa oli paljon suoranaisia älyttömyksiä ja sellaisia asioita, joita en ymmärtänyt. Miksi ihmeessä esimerkiksi toisessa näytöksessä satoi kenkiä? Yksi niistä vieläpä osui Hans Sachsin päähän. Ei varmaan tuntunut mukavalta. Joka tapauksessa minulla oli hauskaa tätä esitystä katsoessa. Tämä on luul-

Bayreuther Festspiele

Mihoko Fujimura Kundryn roolissa.

tavasti hyvä asia, kun kerran kyseessä on koominen ooppera. Monet ovat kauhistelleet tätä ohjausta, jotkut taas ylistäneet sitä. Minulle kuitenkin tuli mieleen se kommentti, jonka radikaaleina itseään pitävät taiteilijat luultavasti viimeiseksi haluaisivat kuulla: Ihan kiva.

La 16.8.2008

Ensinäkemältä **Stefan Herheimin** *Parsifal*-ohjaus näytti realistisine lavasteineen Katharina Wagnerin *Mestarilaulajia* perinteisemmältä. Todellisuudessa kuitenkin se oli vieläkin kauempana alkuteoksesta. Ohjaus esitteli Bayreuthin ja Saksan historiaa 1930-luvulta nykyaikaan. Teoksen varsinaisenkin tarina kyllä esitettiin, mutta usein ohjaajan ideat tuntuivat olevan täysin irrallaan siitä. Olin yllättynyt, kun ohjaukselle ei buuattu ollenkaan. Heinäkuussa radioidussa ensi-illassa kuului ensimmäisen näytöksen jälkeen yksi buuauus. Kuulin, että kyseessä oli ilmeisesti joku Bayreuthin edellisen *Parsifal*-ohjauksen kannattaja, joka vastusti sitä, että **Christoph Schlingensiefin** ohjauksen esitykset lopetettiin.

Minulle kerrottiin myöhemmin, että Herheimin ohjauksessa oli paljon sellaisia yksityiskohtia, jotka ovat saksalaiselle yleisölle tuttuja ja joita he arvostavat, mutta joita ulkomaalaisen on vaikea ymmärtää – tämä siitäkkin huolimatta, että ohjaaja on norjalainen. Monet näyttämökuvat olivat kyllä kauniita ja Wahnfried näytti yllättävän aidolta. Kokonaisuutena en kuitenkaan osannut innostua tästä ohjauksesta. Tylsä se ei silti missään tapauksessa ollut, kaikkea tuntui olevan liiankin paljon. Lukuisat lavasteidenvaihdot alkoivat vähitellen tuntua häiritseviltä. Näyttämötoeutuksessa käytettiin jonkin verran taustafilmejä. Niissä näkyneestä tiilien kasamisesta minulle tuli mieleen Pink Floyd -elokuva *The Wall*. Pikkumokia oli melkoinen määrä, esimerkiksi näyttämömiehet näkyivät usein yleisölle. Välillä lavasteiden takaa kuului aikamoista meteliä. Kun *Parsifalin* pitäisi ottaa keihäs kiinni lennosta, näkyi aivan selvästi, kun se ojennettiin hänelle. Väliajalla eräs seuramme jäsen arveli, että nämä mokat ehkä olisivat tarkoi-

tuksellisia. Esityksen lähestyessä loppuaan aloin itsekin olla tätä mieltä.

Ensimmäinen näytös alkoi *Parsifalin* äidin Herzeleiden kuolemasta, joka tapahtui 1800-luvun Wahnfriedissa. Kukaan henkilöistä ei kuitenkaan tainnut yrittää esittää esimerkiksi Wagneria tai **Cosimaa**. Näytöksen lopussa oltiin ensimmäisessä maailmansodassa. Eniten pidin toisesta näytöksestä. Siinä oltiin 1920-luvun sairaalassa. KlingSOR oli kabaree-esiintyjä. Kundrylla oli useita asuja, *Parsifalille* ilmestyessään hän oli pukeutunut **Marlene Dietrichiksi**. Kundryn ja *Parsifalin* duetot olivat mielestäni esityksen kohokohta. Lopussa näyttämölle ilmestyi natsilippuja, mikä oli mielestäni melko ennalta arvattavaa. Tosin natsisymbolien esittäminen näyttämöllä taitaa olla Saksassa melkoinen tabu. Laitonta se ei ilmeisesti ole, koska tämän *Parsifalin* esityksiä ei ole keskeytetty. Klingsorin valtakunta ja natsivalta tuhoutuivat. Näiden rinnastaminen tuntui hieman oudolta, koska todellisuudessa natsit eivät arvostaneet Klingsorin tyyppisten kabaree-esiintyjien edustamaa dekadenssia.

Kolmannen näytöksen alku tuntui olevan jonkun vanhan *Parsifal*-ohjauksen toisintoa. Tästä tuli mieleeni, että *Parsifalin* olisi voinut ohjata niin, että siinä olisi menty läpi Bayreuthin *Parsifal*-ohjausten historia Wagnerin alkuperäisohjauksesta Christoph Schlingensiefiin. Väliajalla joku sanoi toivovansa, että vanhoja klassikko-ohjauksia otettaisiin oopperatalojen ohjelmistoihin. Kannatan tätä lämpimästi. Minusta olisi hienoa nähdä esimerkiksi *Ringin* alkupe-raisohjaus – niin kömpelöltä kuin se saataisikin teknisessä mielessä tuntua.

Kun aiemmin jatkuvat lavasteidenvaihdot olivat häirinneet, niin kolmannen näytöksen alussa olisin kaivannut niitä. Oopperan loppu tapahtui parlamentti-istunnossa. Tämä tuntui irralliselta niin oopperan juonesta kuin aiemmista Wahnfried-tapahtumistakin. Mietin, oliko tarkoituksellista, että tällaisessa selvästi Saksaan liittyvässä ohjauksessa kahden keskeisen roolin esittäjät olivat aasialaisia. Lopussa Gurnemanz ja Kundry saivat yhteisen – eurooppalaisen näköisen – lapsen. Ehkä uusi Saksa syntyi hänessä aasialaisten maahanmuuttajien lapsena.

Erityisesti pidin **Mihoko Fujimuran** Kundrysta. Ensi-illan radioinnissa hän oli kuulostanut hieman vaisulta, mutta nähtynä tilanne oli erilainen. Olin yllättynyt kuullessani, että eräs seuramme jäsen oli buuannut hänelle ja joku muukin valitteli hänen ääntämisestään ja mataliksi jääneistä korkeista sävelistä. **Christopher Ventras** esiintyy *Parsifalina* Baden-Badenissa kuvattulla DVD:llä, eikä tehnyt siinä minuun erityistä vaikutusta. Kun nyt näin hänet laval-la, hän oli erinomainen. **Detlef Roth** puolestaan oli vaikuttava Amfortas, ja hyvin onnistui myös **Thomas Jesatko** Klingsorina. Gurnemanzin roolin laulanut **Kwangchul Youn** on hyvä perusbasso. Parasta

Kuva: Robert Storm

Joku Bayreuthin asukas.

oli kuitenkin se, miltä kapellimestari **Daniele Gatti** sai musiikin kuulostamaan. Joillekin hänen temponsa olivat varmasti liian hitaat, mutta hitaillakin tempoilla hän onnistui koko ajan pitämään jännitteen yllä. Monet yksityiskohtat olivat upeita. Ensimmäisen näytöksen Graalin-kohtaus kuului mahtavimpiin esityksiin, mitä olen tästä kohtauksesta kuullut levyllä tai elävänä esityksenä.

Su 17.8.2008

Kävin maakreivin oopperatalossa. Se näyttää ulkoapäin melko mitättömältä, mutta sisältä se on aivan uskomaton barokkiteatteri. Wagner oli harkinnut festivaalinsa järjestämistä siellä, mutta todennut sen liian pieneksi. Siellä oli myös Graalin malja-aiheinen näyttely.

Seuraavaksi vierailin Wagnerin kotitalossa Wahnfriedissä. Siellä oli näytteillä lähinnä kuvia Wagnerin ja festivaalin historiasta. Monet olivat minulle ennestään tuttuja. Olin nähnyt kuvan ihailemastani rock-säveltäjästä **Jim Steinmanista** Wahnfriedin parvekkeella. Olisin halunnut itsestäni samanlaisen kuvan, mutta valitettavasti parvekkeelle ei päässyt. Kun otin valokuvia talon puutarhasta, joku kysyi, että ei kai hän näkynyt samassa kuvassa Wagnerin haudan kanssa. Saksassa ilmeisesti uskotaan, että tuo huonoa onnea olla samassa kuvassa haudan kanssa. Eikö Saksassa sitten oteta hautajaiskuvia?

Wahnfriedistä lähdin bussilla Eremitage-linnalle. Siellä kuulin, että linna ei korjausten takia ole auki. Kiertelin silti puu-

Kuva: Robert Storm

Wagnerin koiran Russin hauta on Wagnerin oman haudan vieressä.

Kuva: Robert Storm

Kurwenalin roolin laulanut Jukka Rasilainen tuli Wagner-seuran illanviettoon.

tarhassa, missä on paljon kauniita suihkulähteitä.

Tänä iltana en mennyt katsomaan oopperaa, koska Festspielhausissa esitettiin *Siegfried* ammattilijoille. Vasta liian myöhään tulin ajatelleeksi, että olisin voinut mennä metsästämään lippua tähän esitykseen samalla tavalla kuin olin nähnyt joidenkin tekevän. Olin nimittäin väliajoilla nähnyt ihmisillä kylttejä, joissa luki esimerkiksi ”Suche Karte” tai ”A poor student looking for a ticket”.

Illalla kävelin vielä Bayreuthin vanhassa kaupungissa. Kävin ostamassa jäätelön. Kun myyjä sanoi minulle italiaksi ”prego”, pyysin jäätelöni italiaksi. Myyjä alkoi puhua minulle italiaa. Hän kysyi, olenko minä laulaja. Tässä kohdassa kielitaitoni loppui kesken. En tiennyt, miten olisin sanonut italiaksi, että olen kyllä laulaja, mutta en sentään laula Bayreuthin festivaaleilla.

Ma 18.8.2008

Minulta kysyttiin taas, olenko laulaja. Tällä kertaa sitä kysyi Gurnemanzin roolin esittäjä Kwangchul Youn, jolta kävin pyytämässä nimikirjoitusta. Sanoin olevani harrastaja.

Tiesin etukäteen Tristanin ja Isolden ohjaajasta **Christopher Marthalerista** kaksi asiaa. Ensinnäkin olin lukenut hänen ohjaamastaan näytelmästä, jossa näyttelijä on lavalla ja hänen päälleen kaadetaan kaikenlaisia. Toiseksi olin nähnyt DVD:ltä hänen 1960-70-luvun Itä-Eurooppaan sijoittuvan, tietoisien epäromanttisen ohjauksensa **Leoš Janáčekin** oopperasta *Katja Kabanova*. Nämä kaksi ohjausta siis edustivat kahta postmodernin teatterin täysin vastakkaista mutta silti yhtä kliseistä stereotyyppejä.

26 Wagneriaani

Marthalerin *Tristan*-ohjaus muistutti paljon hänen *Katja Kabanova*ansa. Itä-Saksa -henkiset lavasteet olivat kammottavan rumat. Varmasti monien mielestä tämä *Tristan* on parempi kuin aiemmin nähdyt Katharina Wagnerin *Mestari laulajat* ja Stefan Herheimin *Parsifal*, koska toisin kuin niissä, *Tristanissa* ei oopperan juonta ole muutettu. Itse kuitenkin pidin enemmän *Mestari laulajista* ja *Parsifalista*. Tämä siitä yksinkertaisesta syystä, että Marthalerin *Tristan* oli tylsä. Katson ilman muuta mieluummin jotain täysin typerää, naurettavaa ja sekopäistä kuin tylsistyn.

Musiikillisesti esitys oli hyvä mutta ei huipputasoa. Robert Dean Smith näytteli ja lauloi Tristanin kuolinkamppailun todella intensiivisesti. Ehkä juuri tenorit onnistuivat tämän vuoden festivaaleilla parhaiten. Tosin baritoneissakaan ei ollut valittamista. *Tristanissa* heitä edusti hienosti Jukka Rasilainen. Toisin kuin monilla laulajilla, hänellä ei ollut vaikeuksia saada ääntään kuulumaan silloinkaan, kun hän lauloi aivan näyttämön takaosassa. Usein ilmeisesti epätasaisen basson **Robert Hollin** ääni kuulosti jylhältä kuningas Marken roolissa. Irene Théorin oli osaksi hyvä Isolde, mutta liian usein hänen äänensä vaihteli kuulumattomuuden ja kiljumisen välillä. Peter Schneider kuuluu samaan Bayreuthin luottokapellimestareiden sarjaan kuin **Felix Mottl**, **Karl Elmendorff** ja äskettäin kuollut **Horst Stein** ennen häntä. Hän on luotettava ammattilainen, joka ilmeisesti taipuu aina festivaalijohdon vaatimuksiin. Häneltä voi odottaa laadukkaita esityksiä, mutta ei ehkä yhtä suuria tulkintoja kuin vaikkapa Parsifalin johtaneelta Daniele Gattilta.

Esityksen jälkeen Wagner-seuralla oli illanvietto ravintola Weihestephanissa. Sinne tulivat myös Jukka Rasilainen, kuorossa laulava Wagner-seuran stipendiaatti **Liisa Viinanen** ja Turusta kotoisin oleva orkesterin viulisti **Carl Magnus Helling**. Sain heiltä vähän selvennystä Bayreuthissa näkemieni ohjauksiin. Nürnbergin mestarilaulajissa jotkut henkilöahmot perustuvat tunnetuihin oopperaohjaajiin. Paljain jaloin kävelevä ja ketjussa polttava Hans Sachs on Suomen kansallisoopperan *Ringistä* tunnettu **Götz Friedrich**. Walter von Stolzing puolestaan on Bayreuthin edellisen *Parsifalin* ohjannut Christoph Schlingensief.

Ti 19.8.2008

Lähdin aamulla Bayreuthista Nürnbergiin. Luulin lähteneeni hotellilta ajoissa, mutta matkatavaroiden kanssa käveleminen hotellilta kesti yllättävän kauan. Vähän ennen asemaa näin erään Wagner-seuran jäsenen ja pyysin häntä auttamaan matkalaukkuni kanssa. Ilman hänen apuaan olisin saattanut myöhästyä junasta. Minua ärsytti se, että olin jo toisen kerran tämän matkan aikana ollut vähällä myöhästyä junasta.

Tämän jälkeen aloinkin pelätä kaikkia myöhästymisiä.

Nürnbergissä kiertelin kaunista vanhaa kaupunkia ja kävin useissa levykaupoissa. Käväistyäni välillä hotellissa aion lähteä vielä katsomaan kaupungin laidalla olevia natsimuistomerkkejä. Alkoi kuitenkin ukonilma. Minusta tuntui tyhmältä oleskella hotellissa, kun olen Nürnbergissä niin vähän aikaa, joten päätin sateesta huolimatta lähteä. Menin metrolla messukeskuksen asemalle. Sieltä oli vielä melko paljon matkaa, ja olin natsien paraatitiele saapuessani kohtalaisen märkä. Lähdin kävelemään tietä pitkin ihmetellen, missä ne muut muistomerkit oikeastaan ovat. Näin jonkun tienviitan ja lähdin toiseen suuntaan. Lopulta pääsin Zeppelin-aukiolle. Otin pari kuvaa ja lähdin paikallisjunalla takaisin keskustaan ja sieltä metrolla hotellille.

Ke 20.8.2008

Vähän kaupungilla käveltyäni oli aika lähteä rautatieasemalle ja sieltä junalla Frankfurtin lentokentälle. Minulla oli paljon aikaa lennon lähtemiseen, joten kiertelin valtavaa lentokenttää. Menin alas yhden liukuportaat ja yllätykseni tulin paikkaan, jossa ei ollut ketään. En nähnyt missään ylös meneviä portaita tai hissiä. Aloin pelätä, että en pääse alakerrasta pois. En oikein uskaltanut lähteä etsimäänkään portaita tai hissiä, koska pelkäsin, että tämä alue olisi ehkä mittakaavaltaan samanlainen kuin muukin lentokenttä, ja saattaisi eksyä. Lopulta päätin juosta liukuportaat väärään suuntaan.

Suomeen päästyäni kuulin Madridissa olleesta suuresta lento-onnettomuudesta. Oli hyvä, että sain tietää siitä vasta siinä vaiheessa, koska muuten lentokoneeseen nouseminen olisi saattanut tuntua pelottavalta, vaikka tiedänkin, että lentokone on kaikkein turvallisin kulkuväline.

Natsien rakennuttama Zeppelinwiese Nürnbergissä.

Kuva: Robert Storm